

نقش دیپلماسی بهداشتی چین در گسترش قدرت نرم در دوره ویروس کرونا

مهدی محمدنیا^۱، معصومه پاپی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۱۶

چکیده:

با ظهور ویروس کووید-۱۹ در سال ۲۰۱۹، سیاست بین‌الملل به عرصه توأمان رقابت و همکاری میان قدرت‌های بزرگ پیرامون چگونگی مواجهه با این ویروس تبدیل شد. در این راستا، یکی از مهم‌ترین عرصه‌های رقابت، تلاش برای نفوذ نرم و اعتباربخشی به جلوه بین‌المللی کشورها از طریق کمک‌ها و مشاوره‌های بهداشتی در ارتباط با کنترل این ویروس بوده است. چین به عنوان کشوری که منشأ اصلی ویروس کرونا بوده است، تلاش کرد برای ترمیم چهره بین‌المللی خود و کاستن از فشار روانی جهانی، توسعه دیپلماسی بهداشتی خود را از طریق توزیع جهانی واکسن و ارائه کمک‌ها و مشاوره‌های بهداشتی در دستور کار سیاست‌خارجی قرار دهد. بر این اساس، سوال اصلی مقاله این است که دیپلماسی بهداشتی چین در مبارزه جهانی با ویروس کرونا، چگونه بر توسعه قدرت نرم این کشور تأثیر گذار بوده است؟ در پاسخ به سوال مذکور، فرضیه مقاله این است که «توسعه دیپلماسی بهداشتی چین در قالب توزیع واکسن، ارائه مشاوره‌ها و اعطای کمک‌های بهداشتی به کشورهای جهان سوم برای مقابله با ویروس کرونا، به عنوان ابزاری برای نفوذ ژئوپلیتیک، توسعه قدرت نرم در فضای پساکرونا و ارائه یک چهره خیرخواهانه از این کشور بوده است». مقاله حاضر با رویکرد توصیفی و تحلیلی نگاشته شده و شیوه گردآوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای، استفاده از مجلات تخصصی و سایت‌های معتبر اینترنتی بوده است.

واژگان اصلی: چین، ویروس کرونا، واکسن، قدرت نرم، دیپلماسی بهداشتی.

۱. استادیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه آیت‌الله العظمی بروجردی، بروجرد، ایران (نویسنده مسئول)

Mahdi.mnia@yahoo.com

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران

مقدمه

امروزه موضوع نفوذ نرم به عنوان یکی از مهم‌ترین مولفه‌های تأثیرگذار، از جایگاه ویژه‌ای در سیاست خارجی کشورها برخوردار شده است. از آنجا که نفوذ نرم تأثیرگذارتر و کم‌هزینه‌تر از سایر ابعاد نفوذ می‌باشد، لذا کشورها تلاش می‌کنند متناسب با ظرفیت‌های خود در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، بهداشتی و...، نفوذ نرم خود را در کشورهای هدف توسعه دهند. در این راستا، با شیوع ویروس کرونا، دیپلماسی بهداشتی به یکی از مهمترین ابزارهای سیاست‌خارجی کشورها برای گسترش نفوذ نرم و کسب اعتبار بین‌المللی تبدیل گشته است. بدیهی است کشورهایی که دارای ظرفیت‌های بهداشتی و پزشکی بالاتری هستند، از شانس بیشتری برای بهره‌گیری از این فرصت‌ها برخوردارند.

در دوره ترامپ با راهبرد «اول آمریکا»، نوعی خلأ رهبری در مبارزه بین‌المللی با کوید-۱۹ شکل گرفت. در مقابل، چین با مغتنم شمردن این فرصت تلاش کرد از فرصت مبارزه جهانی با ویروس کوید-۱۹، به عنوان یک ابزار مهم سیاست خارجی برای کسب اعتبار بین‌المللی و ارتقاء جایگاه خود در نظام بین‌الملل، نهایت استفاده را بکند.

درچنین فضایی، آمریکا و چین درگیر جنگ رسانه‌ای و اتهامات زبانی علیه یکدیگر شدند. با ظهور این ویروس، چین از یک سو تحت شدیدترین حملات زبانی آمریکا در دوره ترامپ قرار گرفت و بحث درباره منشأ این ویروس، در صدر زنجیره حملات ایالات‌متحده علیه چین قرار گرفت تا جایی که ترامپ با رویکرد تهاجمی و نژادپرستانه و با هدف تحقیر و مخدوش کردن چهره بین‌المللی این کشور، به جای استفاده از ویروس کرونا از عنوان ویروس چینی استفاده کرد و این کشور را مسئول گسترش جهانی کرونا دانست. این اتهامات تا جایی پیش رفت که آمریکا در دوره ترامپ به خاطر نفوذ زیاد چین در سازمان جهانی بهداشت و با متهم کردن این سازمان به همدستی با چین، از این سازمان خارج شد.^۱

از سوی دیگر، چین با اتخاذ یک موضع تدافعی سعی داشت با رد اتهامات آمریکا، تجارب خود در مبارزه با کرونا را در اختیار سایر کشورها قرار دهد و با ارائه کمک‌های بهداشتی به دیگران، منزلت و وجهه بین‌المللی خود را احیا نماید. از آنجا که آمریکا، چین را تهدیدی جدی علیه

^۱ . America First

^۲ . ایالات‌متحده در دوره بایدن مجدد به سازمان جهانی بهداشت بازگشت.

هژمونی خود قلمداد می‌کند، شیوع ویروس کرونا این فرصت را برای آمریکا فراهم کرد تا با روایت سازی بویژه در رسانه‌های اجتماعی، چهره این کشور را تخریب و اعتبار جهانی آن را مخدوش نماید. در این راستا، پمپئو، وزیر خارجه وقت آمریکا، چین را متهم به سانسور اطلاعات در رابطه با منشأ ویروس کرونا و جلوگیری از دسترسی دانشمندان جهان به این اطلاعات کرد (امیدی و مرادی فر، ۱۴۰۰: ۳۵۷-۳۵۴). برخی رسانه‌های غربی نیز فرضیه سلاح بیولوژیک بودن ویروس کرونا جهت ایجاد اختلال در اقتصاد غرب را مطرح کردند. موضوع دست ساز بودن این ویروس اولین بار توسط شبکه فاکس نیوز آمریکا مطرح شد (عباسی خوشکار، ۱۹۹: ۱۳۳).

در بحبوحه این جنگ رسانه‌ای، چین به سرعت با کنترل سخت‌گیرانه و اتخاذ سیاست‌های کارآمد، وضعیت بهداشتی خود را سروسامان داد و تلاش کرد با انتقال تجربه و دانش خود به سایر کشورها برای مبارزه با کرونا، یک چهره موفق و تصویر خیرخواهانه از خود در جهان به نمایش بگذارد. در این رابطه، سوال اصلی مقاله این است که دیپلماسی بهداشتی چین در مبارزه جهانی با ویروس کرونا، چگونه بر قدرت نرم این کشور تأثیر گذار بوده است؟ در پاسخ به سوال مذکور، این فرضیه ارائه شده است که «توسعه دیپلماسی بهداشتی چین در قالب توزیع واکسن، ارائه مشاوره‌ها و اعطای کمک‌های بهداشتی به کشورهای جهان سوم برای مقابله با ویروس کرونا، به عنوان ابزاری برای نفوذ ژئوپلیتیک، توسعه قدرت نرم در فضای پساکرونا و ارائه یک چهره خیرخواهانه از این کشور بوده است».

۱- چهارچوب مفهومی:

۱-۱- دیپلماسی بهداشتی

همکاری بین المللی برای کنترل خطرات سلامت جهانی از اواسط قرن نوزدهم آغاز گردید. در سال ۱۸۵۱ برای نخستین بار کشورهای اروپایی در کنفرانس بین‌المللی بهداشت گرد هم آمدند تا در مورد چگونگی کنترل وبا، طاعون و تب زرد همکاری نمایند. در این دوره، تلاش برای کنترل این بیماری‌ها، به یک موضوع دیپلماتیک تبدیل شده بود. از این تاریخ به بعد به دلیل نگرانی در مورد ظهور بیماری‌های عفونی، شاهد تبدیل بهداشت عمومی، از یک موضوع ملی به جهانی هستیم. (Fidler, 2001: 842-3).

در قرن بیست و یکم، با شیوع بیماری سارس در سال ۲۰۰۳ و آنفلوآنزای نوع A(H1N1)

در سال ۲۰۰۹، دیپلماسی بهداشتی جایگاه ویژه‌ای در سیاست خارجی دولت‌ها پیدا کرد. تمرکز اولیه دیپلماسی بهداشتی بر این نکته بود که چگونه سیاست خارجی می‌تواند به بهبود سلامت جهانی، توسعه روابط بین الملل و ارتقای بهداشت به عنوان یک حق انسانی و افزایش منافع عمومی جهانی کمک کند. یکی از مهمترین تعاریف دیپلماسی جهانی بهداشت توسط نوتنی و آدامز ارائه شده است: از نظر آنها دیپلماسی جهانی بهداشت عبارت است از «یک تغییر سیاسی در راستای رسیدن به دو هدف بهبود سلامت جهانی و تقویت روابط بین الملل، به ویژه در مناطق بحرانی و محیط های فقیر» (Lee and Smith, 2011:2). همکاری دولت‌ها می‌تواند از حوزه بهداشت عمومی به سایر حوزه‌های موضوعی انتقال یابد. همچنانکه پیتز بورن، دستیار ویژه کارتر رئیس جمهور اسبق آمریکا، با وضع اصطلاح «دیپلماسی پزشکی»^۱، اظهار داشت که «برخی از مسائل بشردوستانه، به ویژه بهداشت، می‌تواند مبنای برقراری گفتگو و پل زدن از روی موانع دیپلماتیک باشد» (Bourne, 1378:121) و قدرت نرم کشور کمک کننده را در کشورهای هدف توسعه دهد. بازیگران دیپلماسی جهانی بهداشت به دو دسته تقسیم‌بندی می‌شوند: اول دولت‌ها که مجری دیپلماسی رسمی در روابط بین الملل هستند. دوم سازمان‌های غیر دولتی و فعالان بین‌المللی بهداشت عمومی که مجری دیپلماسی غیر رسمی هستند.

دیپلماسی جهانی بهداشت به عنوان یک رشته جدید اهداف زیر را دنبال می‌کند:

- (الف) بستری برای ارائه چارچوبی که به ما امکان درک بهتر مسائل بهداشت جهانی و موضوعات مرتبط در بستر مذاکرات بین‌المللی را می‌دهد؛
- (ب) رشته‌ای با پتانسیل تحول پذیر برای پیشبرد گفتگوی حقوق بشر؛
- (ج) پارادایمی است که سلامت را در متن مذاکرات سیاست خارجی قرار می‌دهد (Kickbusch and et al., 2021).

مهمترین ویژگی‌های تهدیدات جهانی بهداشت عبارتند از:

- (الف). تمایل به جهانی شدن خطرات بهداشتی به دلیل توسعه ارتباطات و رشد تجارت بین الملل؛
- (ب) نیاز به همکاری دولتها از طریق قوانین بین المللی برای مقابله با تهدیدهای جهانی سلامت؛
- (ج) مشارکت سازمان‌های غیر دولتی و شرکت‌های چند ملیتی (Fidler, 2001:846).
- در واقع، دیپلماسی جهانی بهداشت، هنر دیپلماسی را با علم بهداشت عمومی درهم می‌آمیزد و

¹. medical diplomacy

بین منافع ملی و نگرانی جمعی جهانی در رابطه با سلامت جامعه بین‌المللی، تعادل برقرار می‌کند (Hunter, 2013: 87). افزایش چشمگیر بودجه جهانی بهداشت، افزایش تعداد سازمان‌های درگیر در بهداشت جهانی، جهانی شدن فزاینده علوم و تحقیقات دارویی و نگرانی‌های روزافزون در مورد امنیت زیستی را می‌توان نتیجه توسعه دیپلماسی جهانی بهداشت تلقی کرد (Hunter, 2013: 88).

۱-۲- ماهیت قدرت نرم

واژه قدرت و مشتقات آن، محور و جان مایه علوم سیاسی در گرایش‌ها و حوزه‌های مختلف تخصصی است. «پدید آوردن آثار مطلوب»، «سلطه انسان بر انسان»، «توانایی فرد یا گروه در کسب تسلیم و اطاعت از دیگران»، «کنترل رفتار دیگران»، از جمله معادل‌های مفهومی واژه قدرت است (رفیع و قربی، ۱۳۹۰: ۱۴۲). جوزف نای قدرت نرم را به عنوان «توانایی تأثیرگذاری بر دیگران برای به دست آوردن نتایج مورد نظر از طریق جذب به جای اجبار یا پرداخت» تعریف می‌کند (Nye 2008: 94) نای معتقد است که اثبات قدرت تنها در مورد داشتن منابعی مانند قلمرو، منابع طبیعی، اندازه اقتصادی یا نیروهای نظامی نیست، بلکه مبتنی بر توانایی تغییر رفتار دولت‌ها است (Nye 1990: 155). این همان چیزی است که نای آن را «قدرت مشارکتی» می‌نامد که عبارت است از توانایی یک کشور برای شکل دادن به یک موقعیت به گونه‌ای که سایر کشورها ترجیحات یا منافع خود را به روش‌هایی مطابق با منافع آن کشور تعریف کند (Nye 1990: 168). از نظر وی، قدرت مشارکتی با «منابع قدرت نرم» که مبتنی بر «جاذبه فرهنگی، ایدئولوژی و نهادهای بین‌المللی» است تکمیل می‌شود (Nye 1990: 167).

قدرت نرم و قدرت سخت به هم وابسته هستند. یکی بدون دیگری، نمی‌تواند تکامل یابد. اگر توسعه قدرت "نرم" نادیده گرفته شود، حفظ قدرت پایدار برای قدرت "سخت" دشوار خواهد بود (Hanes and Andrei, 2015: 33). ترکیب متوازن این دو، قدرت هوشمند را تشکیل می‌دهد. در یک سر طیف قدرت فرماندهی و اجبار قرار دارد و در سر دیگر طیف قدرت متقاعد کردن و جذابیت. اولی را قدرت سخت و دومی را قدرت نرم می‌گویند و البته بین این دو، نمودهای دیگری از قدرت وجود دارند که به یکی از آن‌ها نزدیک‌ترند (دانش‌نیا، ۱۳۹۲: ۷۳).

قدرت نرم یک کشور از طرف سه عامل زیرپشتیبانی می‌شود:

۱) فرهنگ آن کشور که باید برای بازیگران بین‌المللی جذاب باشد؛

1. Co-optive power

۲) ارزش‌های سیاسی آن کشور که باید در محیط داخلی و بین‌المللی پویا باشد؛

۳) سیاست‌های خارجی آن کشور که باید «مشروع و دارای اقتدار اخلاقی» باشد (Nye 2008: 96).

یکی از مهمترین منابع قدرت نرم که منبع تهدید نرم نیز تلقی می‌شود، دیپلماسی عمومی است که هدف از آن دستیابی به افکار عمومی خارجی و شکل‌گیری تصورات خارجی است. دیپلماسی عمومی ابزاری است در اختیار دولت‌های متخاصم تا بر جوامع یکدیگر از طریق فشارهای مردمی تأثیرگذار باشند (Kobierecka and Kobierecki, 2020).

۲- قدرت نرم در سیاست خارجی چین

واژه قدرت نرم طی سال‌های اخیر به یکی از رایج‌ترین اصطلاحات میان رهبران سیاسی، دانشگاهیان سرشناس و روزنامه نگاران چینی تبدیل شده است. (عزیزی، ۱۳۹۳: ۹۳). استراتژیست‌های چینی نیز همانند بسیاری از استراتژیست‌های بین‌المللی به این موضوع اذعان دارند که نقش آفرینی قدرت سخت به تنهایی برای دستیابی به اهداف ملی در جهان کافی نیست. در پس رقابت سخت میان دولت-ملت‌ها، رقابت نرم قرار دارد. چین در بلندمدت با چالش‌های رقابت با سایر کشورها بر سر قدرت نرم مواجه خواهد بود. در بازار «ادراک‌سازی خیر عمومی» که هر کشوری به دنبال بازاریابی برای ارتقای تصویر و چهره خود است، چین نمی‌تواند از بقیه عقب بیفتد (سلیمانی، ۱۳۹۸: ۱۱).

همه مفسران چینی از سال ۲۰۰۴ متفق القولند که قدرت نرم ایالات متحده آسیب دیده است و این مسأله فرصتی برای چین ایجاد نموده است تا تصویر خودش را بهبود بخشد. در این راستا، چین تلاش نموده است تا قدرت نرم خود از طریق نفوذ فرهنگی، دیپلماسی اقتصادی، دیپلماسی بهداشتی و مشارکت نهادی گسترش دهد و راهبرد سیاست خارجی خود را متوجه حکمرانی و رهبری جهانی در آینده بنماید (جعفری و جانباز، ۱۳۹۴: ۱۴۵-۱۴۴). با تداوم رشد سریع اقتصادی چین و قدرتیابی آن در نظام بین‌الملل، این کشور بیش از پیش به نقش قدرت نرم در استراتژی خارجی خود آگاهی یافته است (نریمانی، اخوان کاظمی، صادقی، ۱۳۹۷: ۱۷۰).

پس از آغاز اصلاحات اقتصادی و نگاه به بازارهای جهانی در دوره دنگ شیائوپینگ، تقویت قدرت نرم مورد توجه جدی نخبگان سیاست خارجی چین قرار گرفت. اصلاح روابط با همسایگان، ورود به سازمان تجارت جهانی و کاهش اصطکاک با نظم موجود از جمله اقدامات

سیاسی و اقتصادی چینی‌ها برای تقویت قدرت نرم خود بود. عده‌ای بر این باورند که واکنش مسئولانه چین به بحران مالی ۱۹۹۷ شرق آسیا، نقطه آغاز قدرت نمایی نرم چین در عرصه منطقه‌ای و جهانی بوده است. ارائه تصویری موفقیت‌آمیز از دست‌آوردهای حکومت چین در زمینه رشد اقتصادی و انسجام اجتماعی با محوریت دولت و حزب حاکم کمونیست به صورت هماهنگ با نظم موجود جهانی، مولفه اصلی قدرت نرم چین در لایه بیرونی آن را شکل می‌دهد (عباسی خوشکار، ۱۳۹۹: ۱۲۴).

در اکتبر ۲۰۱۱ و زمانی که شی جی پینگ برای به دست گرفتن قدرت آماده می‌شد، هفدهمین کمیته مرکزی حزب کمونیست چین، یکی از جلسات عمومی خود را به طور کامل به موضوع فرهنگ اختصاص داد و در بیانیه پایانی نیز چنین آمده بود: «تبدیل کشور به یک ابرقدرت فرهنگی سوسیالیستی»، که یکی از اهداف ملی چین به شمار می‌رود. در سال ۲۰۱۴، وی در اظهار نظری در این رابطه گفت، «ما باید قدرت نرم چین را افزایش دهیم؛ روایتی مناسب از چین ایجاد کنیم و پیام‌های چین را به شکلی بهتر به جهان انتقال دهیم». از زمان آغاز رهبری شی، چین مجموعه‌ای از مفاهیم جدید را در این راستا به جهانیان عرضه کرده؛ از جمله «رویای چینی»، «رویای آسیا پاسیفیکی»، «کمر بند اقتصادی جاده ابریشم»، «جاده ابریشم دریایی سده بیست و یکم»، «شکل جدید روابط کشورهای بزرگ» و بسیاری مفاهیم دیگر، هر چند برخی، طرح این مفاهیم را اقداماتی شعاری می‌دانند، اما واقعیت این است که حکومت چین اهمیت فراوانی به آنها می‌دهد (عزیزی، ۱۳۹۳: ۹۴).

ظهور اقتصادی چین نیازمند متقاعد سازی سایر قدرت‌ها با استفاده از قدرت نرم جهت القای تصویر صلح طلب از چین پیش‌تاز توسعه است. در راستای تقویت قدرت نرم جهت ارائه تصویری مسالمت آمیز از چین جدید به سایر بازیگران منطقه‌ای و جهانی در دوره ریاست‌جمهوری شی جینگ‌پینگ، قدرت نرم یکی از اجزای ضروری مفهوم «رویای چینی» تبدیل شد که به تحقق استحکام اجتماعی و تأمین منافع ملی کمک می‌کرد (عباسی خوشکار، ۱۳۹۹: ۱۲۶).

چین بر آن است با توسعه قدرت نرم به مبارزه با سوء برداشت‌هایی از چین واقعی بپردازد که به وسیله رسانه‌های خارجی ترویج می‌شود. یک هدف قدرت نرم آن است که تز «تهدید چین» را تکذیب کند و به متقاعد کردن جهان در مورد نیت‌های صلح آمیز چین کمک کند. از این رو، ایجاد قدرت نرم برای کاهش چنین دغدغه‌های بیرونی، سودمند خواهد بود. در این راستا،

همکاری بیشتر با کشورهای در حال توسعه و ایجاد شبکه‌ای از متحدان نیز هدف دیگر چین است (الوند و عسگرخانی، ۱۳۹۳: ۷).

چین می‌خواهد که جهان آن را دوست داشته باشد. در سال ۲۰۰۷، هو جیتائو، رهبر وقت چین، در کنگره حزب کمونیست اعلام کرد که کسب قدرت نرم برای تبدیل شدن این کشور به یک نیروی جهانی ضروری است. شی جین پینگ که در سال ۲۰۱۲ جانشین آقای هو شد، مشتاقانه به ماموریت خود برای گسترش جذابیت فرهنگی چین به همان سرعتی که قدرت اقتصادی و نظامی چین دارد، ادامه داده است. چین سالانه حدود ۱۰ میلیارد دلار برای «تبلیغات خارجی»^۱ به منظور گسترش قدرت نرم و ساختن تصویر مطلوب از این کشور هزینه می‌کند (The Economist, 2019). از میان نهادهای تبلیغاتی، نقش شبکه جهانی تلویزیون چین^۲ در رساندن پیام چین به جهان بسیار حیاتی است.

تحت رهبری شی جین پینگ، هدف دیپلماسی عمومی انتقال رویای چین به جامعه بین‌المللی از طریق برجسته کردن ویژگی‌های چین و تلاش برای «توضیح چین به جهان»^۳ است (Lee, 2021). در این راستا، اقداماتی چون افزایش دسترسی بین‌المللی رسانه‌ای، از جمله ارتقا شبکه خبری آنلاین شین هووآ، گسترش روزنامه، فعال‌تر کردن تلویزیون دولتی چین و رادیو بین‌المللی چین در خارج، برقراری و طراحی شبکه‌هایی از نشست‌های غیررسمی در چین و در کشورهای در حال توسعه، شرکت در فعالیت‌های بشر دوستانه، از جمله به راه انداختن نسخه چینی سپاه صلح، کمک به قربانیان بلایای طبیعی مانند تسونامی، مبارزه با ایدز و حفظ محیط زیست، دیپلماسی رفاه، گسترش مطالعات زبان و فرهنگ چینی، برنامه‌های کمک هزینه دولتی چین و تبادل برنامه‌ها با نیت نفوذ بر افکار عمومی در خارج، جزئی از دیپلماسی عمومی چین محسوب می‌شود که اثری قابل توجه‌ای بر کشورهای در حال توسعه داشته است (الوند و عسگرخانی، ۱۳۹۳: ۱۲-۱۱).

افزایش قابل توجه تعداد مقالاتی که طی سال‌های اخیر درباره قدرت نرم به زبان چینی به نگارش درآمده، یکی از شاخص‌های توجه و اهمیت به این شاخه از قدرت در فرهنگ چینی به

1. External Propaganda

2. China Global Television Network

3. Explaining China to the world

شمار می‌رود. بر اساس آمار پایگاه «سی.ان.کی.آی» که بزرگ‌ترین پایگاه جمع آوری مقالات چینی محسوب می‌شود، از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۵، تعداد ۱۷۷۷ مقاله به زبان چینی منتشر شده که در عنوان آن‌ها عبارت «قدرت نرم» به کار رفته است. یکی از شاخص‌های دیگر، تعداد موسسات و برنامه‌هایی هستند که به موضوع قدرت نرم و دیپلماسی عمومی می‌پردازند و تحلیلگران و همچنین مقامات دولتی چین، آن‌ها را ابزاری برای ارتقای قدرت نرم چین تلقی می‌کنند. طی مدت زمان مذکور، دست کم ۲۰ مرکز و موسسه، تنها در داخل دانشگاه‌های چین تأسیس شده و تقریباً همین تعداد نیز در موسسه‌های غیردانشگاهی وابسته به دولت فعال شده است. افزون بر این حکومت چین تاکنون صدها میلیارد دلار صرف بهبودی و ارتقای قابلیت‌های رسانه‌ای و همچنین تبلیغاتی خود کرده که از آن جمله می‌توان به توسعه عملکرد تلویزیون ملی چین، برگزاری رویدادهای مهمی همچون بازی‌های المپیک و اکسپوی شانگهای، تأمین مالی موسسات کنفوسیوس، میزبانی اجلاس‌هایی با حضور ده‌ها تن از رهبران جهان و مواردی دیگر از این دست اشاره کرد. یکی از توجهات مهم برای صرف این هزینه‌های کلان، تأثیر آن‌ها بر ارتقای قدرت نرم چین است (عزیزی، ۱۳۹۳: ۹۵-۹۴).

هدف دیگر چین، رقابت در عرصه قدرت نرم با قدرت‌های بزرگ در بلند مدت است. قد علم کردن چین بدین معنی است که سیاست‌گذاران و تحلیل‌گران چینی طبیعتاً به این مسأله علاقمندند که چه چیزی موجب تبدیل یک دولت به قدرت بزرگ می‌شود، لذا قدرت نرم را یکی از نشانه‌های مهم منزلت و نفوذ بین‌المللی یک دولت می‌دانند. با نادر شدن فزاینده جنگ میان قدرت‌های بزرگ، اکنون چینی‌ها بر این باورند که رقابت میان این دولت‌ها به صورت رقابت مبتنی بر قدرت نرم خواهد بود (الوند و عسگرخانی، ۱۳۹۳: ۸).

۳- دیپلماسی سلامت در سیاست خارجی چین

امروزه، دیپلماسی سلامت جهانی به عنوان عنصری مهم در سیاست خارجی چین ظاهر شده است. چین قبل از هر چیز از دیپلماسی سلامت به عنوان ابزاری برای گسترش نفوذ ژئوپلیتیک بهره‌برداری می‌کند. در کنار اهداف بشردوستانه، یکی از مهم‌ترین اهداف دیپلماسی بهداشتی جلب قلب و ذهن مردم در کشورهای فقیر از طریق صدور مراقبت‌های پزشکی، تخصصی و کادر درمانی است. در واقع، دیپلماسی سلامت می‌تواند از منظر قدرت نرم قابل درک باشد، یعنی جایی که کمک‌های پزشکی با هدف رسیدن به اهداف غیر پزشکی انجام می‌شود. پس از تأسیس سازمان

جهانی بهداشت در سال ۱۹۴۸، طیف مسائل بهداشتی که تحت فعالیت‌های دیپلماتیک قرار دارند، به میزان قابل توجهی افزایش یافت و مسائل مربوط به سلامت نیز توسط دولت‌ها در پیگیری اهداف سیاست خارجی مورد استفاده قرار گرفت. از نظر سازمان جهانی بهداشت دیپلماسی سلامت فرایندی که طی آن بازیگران مختلفی همچون دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی و سازمان‌های غیردولتی با یکدیگر برای دفع چالش‌های بهداشتی بین‌المللی مانند بیماری‌های واگیردار مذاکره می‌کنند (Kobierecka and Kobierecki, 2020).

چین دیپلماسی جامع بهداشتی خود را تحت رهبری دنگ شیائوپینگ (۱۹۷۸-۱۹۹۲)، طراحی کرد. سیاست خارجی چین در دوران دنگ شیائوپینگ، بر سطح سفلی متمرکز بود و بر ایجاد فضای مطلوب خارجی برای رشد اقتصادی داخلی تأکید داشت. با این حال، با توجه به شیوع سندرم تنفسی حاد یعنی سارس در سال ۲۰۰۳ در چین و ناتوانی این کشور در کنترل این بیماری، تصویر جهانی این کشور را به میزان قابل توجهی تحت تأثیر قرار داد و کاستی‌های عمده سیستم مراقبت‌های بهداشتی چین را برجسته کرد. سارس باعث زیان اقتصاد چین به میزان ۶٫۱ میلیارد دلار آمریکا یا کاهش ۰٫۵ درصدی تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۰۳ گردید (Gauttam, Singh, kaur: 2020: 322-323).

با این حال، تلاش‌های چین برای ساختن تصویر بین‌المللی خود در زمینه سلامت جهانی با شیوع سارس ضربه بزرگی خورد. پکن کمک‌های بین‌المللی بهداشتی را رد کرد، ورود تیم‌های ارزیابی سازمان بهداشت جهانی را ممنوع کرد و در مورد شیوع بیماری به روش «محرمانه» متوسل شد. این اقدام پکن موجب گسترش سریع این ویروس در سراسر این کشور شد. سارس اولین اپیدمی جهانی قرن ۲۱ بود که باعث وحشت زیادی در سطح بین‌المللی شد. با این وجود همه‌گیری سارس تفکر جدیدی در مورد مدیریت بهداشت عمومی ایجاد کرد. پکن به اهمیت مشارکت در شبکه‌های بهداشتی بین‌المللی و به ویژه ایجاد تعاملات نزدیک با دانشمندان آمریکایی، اپیدمیولوژیست‌های سازمان بهداشت جهانی و متخصصان بهداشت عمومی از سایر کشورها پی برد (Pandit, 2020). از زمان شیوع و گسترش جهانی سارس، چین به خوبی به ارتباط تنگاتنگی بین مسائل مربوط به سلامت عمومی و منافع ملی واقف شد (Nari 2020: 1).

در انتخابات سال ۲۰۰۶ مارگارت چان یک شهروند چینی به عنوان مدیر کل سازمان جهانی بهداشت انتخاب شد، که این یک پیروزی دیپلماتیک برای چین بود. انتخاب چان نشان دهنده

مهارت جدید چین در دیپلماسی بهداشت جهانی بود. برای دستیابی به اهداف سیاست خارجی، چین با اعطای اعتبارات ترجیحی، افزایش تعداد تیم‌های پزشکی، ایجاد بیمارستان‌ها و مهم‌تر از همه گسترش همکاری در زمینه کنترل مالاریا از طریق تأمین دارو، آموزش و ایجاد مراکز درمانی بویژه در آفریقا را تقویت کرد و کمک‌های پزشکی را برای کشورهای آفریقایی دو برابر کرد. ابتکارات بهداشتی پکن به آن کمک کرد تا در میان همسایگان آسیای جنوب شرقی اعتماد کسب کند و نفوذ خود را در منطقه گسترش دهد. آمادگی چین در مراقبت‌های بهداشتی با شیوع اپیدمی آنفولانزای نوع A¹ در سال ۲۰۰۹ و شیوع آنفولانزای مرغی^۲ در سال ۲۰۱۳ بیشتر آشکار گردید. سرعت عمل چین در رسیدگی به این همه‌گیری‌ها در کنار گزارش آنلاین وضعیت بیماری به سازمان جهانی بهداشت، نشان می‌داد نگرش چینی‌ها نسبت به کنترل بیماری‌های عفونی تغییر کرده است. در این برهه سلامت در مفهوم تهدیدهای امنیتی غیر سستی چینی جای گرفت و همکاری‌های بهداشت جهانی برای مبارزه با تهدیدات بهداشتی در سیاست خارجی چین مورد توجه بیشتری قرار گرفت (Pandit, 2020).

۴- دیپلماسی کرونا به عنوان یک ابزار قدرت نرم

دیپلماسی کرونا^۱ را باید یکی از مهم‌ترین زیر شاخه‌های دیپلماسی سلامت تلقی کرد. در دیپلماسی سلامت که توسط دولت‌ها دنبال می‌شود، یکی از مهم‌ترین اهداف، استفاده از مسائل مربوط به سلامت برای رسیدن به اهداف سیاسی، اقتصادی و به طور کلی غیر بهداشتی است. در چارچوب دیپلماسی کرونا، چین از فرصت اولیه برای استفاده از قدرت نرم خود از طریق پاسخ بشردوستانه جامع و هدفمند به این بیماری استفاده کرد. دولت چین واکنش جهانی خود را به عنوان "فشرده‌ترین و گسترده‌ترین عملیات بشردوستانه اضطراری از زمان تاسیس جمهوری خلق چین در سال ۱۹۴۹" توصیف کرد (Mulakala, 2020).

عرضه دیر هنگام طرح خرید و تحویل واکسن شرکت‌های آمریکایی و اروپایی، به پکن یک فرصت تجاری و دیپلماتیک داد که با روایت استراتژیک آن‌ها همخوانی داشت تا توانمندی بهداشتی چین و تعهد واقعی آن به کالاهای عمومی جهانی را به رخ رقبا بکشد (Leigh, 2021). در سال

۱. H1N1

۲. H7N9

۲۰۲۱، چین اعلام کرد که دو میلیارد دوز واکسن برای ۱۲۰ کشور و سازمان بین‌المللی ارائه کرده است، بیش از هر کشور دیگری، از جمله در مجموع ۱۸۰ میلیون دوز واکسن برای آفریقا، مصر، الجزایر و مراکش از بزرگترین دریافت کنندگان این محصول هستند (Ridwan, 2022).

کشورهای در حال توسعه مهم‌ترین گروه هدف برای دریافت کمک‌های بهداشتی چین است. در این راستا، شی جین پینگ در اجلاس گروه ۲۰ که در ژانویه سال ۲۰۲۱ با موضوع کرونا تشکیل یافته بود، اعلام کرد که این کشور سیاست کمک ۳ میلیارد دلاری به کشورهای در حال توسعه در برنامه زمانی ۳ ساله برای مبارزه با ویروس کرونا را در دستور کار خود دارد (Reuters, 18/01/2021). یکی از مهم‌ترین جلوه‌های دیپلماسی بهداشتی چین در مبارزه جهانی با ویروس کرونا، دیپلماسی واکسن می‌باشد.

دیپلماسی واکسن چین در ترویج چندجانبه گرایی واکسن از اواخر سال ۲۰۲۰ و تبدیل واکسن به عنوان یک کالای عمومی جهانی مورد استقبال جهانی قرار گرفت. به نظر برخی تحلیلگران، دیپلماسی واکسن چین افزایش نفوذ جهانی این کشور بویژه در کشورهای در حال توسعه را در پی داشته است (Vannarith, 2021).

همانگونه که یانژونگ هوانگ^۱، عضو ارشد میز بهداشت جهانی در شورای روابط خارجی آمریکا معتقد است، هدف دیپلماسی واکسن پکن "افزایش نفوذ جهانی چین و حل مسائل ژئوپلیتیکی" و "پیشبرد دستور کار منطقه‌ای آن، به ویژه در مورد موضوعات حساس مانند ادعاهای چین در دریای چین جنوبی است (The Business Times, 2021).

در بحبوحه وخامت اوضاع کوید-۱۹ در جهان، چین شروع به اعزام تجهیزات پزشکی، کارشناسان و سایر کمک‌های فنی به کشورهایی کرد که تحت تأثیر همه‌گیری کرونا دچار مشکل شده بودند. کمک‌های پزشکی چین در دوسطح سطح دولتی و غیردولتی بویژه از طریق شرکت‌های خصوصی و سازمان‌های غیردولتی انجام گرفته‌است. در کنار عرضه هزاران ماسک، وسایل محافظتی و کیت‌های آزمایش، پکن همچنین با به اشتراک گذاشتن دانش فنی، از توانایی خود در فناوری بهداشت عمومی استفاده کرده است.

در این راستا، چین یک طرح بشردوستانه برای دستیابی به مزیت ژئوپلیتیک طراحی کرد و توانست همه‌گیری کووید-۱۹ را به فرصتی استراتژیک برای گسترش نفوذ ژئوپلیتیک و اثبات

^۱ . Yanzhong Huang

نقش رهبری خود تبدیل کند. لذا، برای چین، دیپلماسی سلامت به ابزاری مهم برای نشان دادن تصویر این کشور به عنوان یک قدرت جهانی مسئول و خوش اخلاق تبدیل گردیده است. این تأثیر جهانی چین با نفوذ قدرت نرم، در دوران پس از کوید-۱۹ پویاتر خواهد بود (Vannarith, 2021). تحت ریاست جمهوری شی جین پینگ، رهبر چین، جهان شاهد تغییر پارادایمی سیاست خارجی چین از استراتژی کم اهمیت (سفلی) به تلاش برای نقش هژمونیک بوده است (Kobierecka and Kobierecki, 2020). وی با استفاده از خلأ رهبری آمریکا در زمینه مبارزه با ویروس کرونا، تلاش کرد که این کشور را به عنوان «قدرت بزرگ مسئول» معرفی نماید؛ لذا وی در سخنرانی خود در نشست گروه ۲۰ در می ۲۰۲۰ از واکسن ارزان چینی به عنوان «کالای عمومی» جهانی نام برد و اعلام کرد: «ما به تعهدات خود عمل خواهیم کرد، به سایر کشورهای در حال توسعه کمک و حمایت خواهیم کرد و سخت تلاش خواهیم کرد تا واکسن‌ها را به یک کالای عمومی تبدیل کنیم که شهروندان همه کشورها بتوانند از آن استفاده کنند و از عهده پرداخت آن برآیند (Glenn, 2020).

دیپلماسی واکسن چین خیلی زود به نتایج سیاسی منجر شد؛ زمانی که رودریگو دوترته، رئیس‌جمهور فیلیپین، درخواست دسترسی به واکسن‌های چینی را کرد، تأکید نمود که فیلیپین با پکن در مورد ادعاهایش در دریای چین جنوبی مقابله نخواهد کرد. پس از تحویل واکسن‌های چینی، حداقل بیست و پنج کشور، از جمله شرکای ایالات متحده مانند اتیوپی و پاکستان، حمایت خود را از "منافع اصلی" چین ابراز کردند، که یک تعبیر رایج برای سیاست‌های دولت چین در قبال هنگ کنگ، تایوان و استان سین کیانگ است. چین همچنین حوزه فروش واکسن‌های خود را به کشورهای اروپای شرقی گسترش داد و به کشورهایی که چین به دنبال گسترش نفوذ خود بوده است، اهدا کرده است (Hillman and Tippett, 2021).

شرکت‌های چینی در کشورهای اروپایی شرقی به ویژه در صربستان به کارهای عمومی مشغول هستند و در بسیاری از پروژه‌های زیربنایی که توسط ابتکار یک کمربند و جاده چین ترویج می‌شوند، سرمایه‌گذاری کردند. چین بزرگ‌ترین مرکز کنفسیوس اروپا را برای ترویج فرهنگ و زبان چینی در صربستان بنا نهاده است که اولین دریافت‌کننده واکسن چینی در اروپا بوده است (Onnis, 2021: 2).

کمک‌های پزشکی چین به صربستان که شامل اعزام یک تیم حرفه‌ای پزشکی نیز بوده است،

نشان داد که چگونه پکن از این همه‌گیری برای بازیابی تصویری خود به عنوان یک بازیگر بین‌المللی مسئول استفاده کرده است و روابط عمیق بین پکن و بلغراد را نیز عمیق‌تر کرده است (Albert, 2020). الکساندر ووچیچ، رئیس‌جمهور صربستان با انتقاد از عدم وجود همبستگی اروپایی در مبارزه با کرونا و با قدردانی از چین گفت: «آنها در سخت‌ترین زمان‌هایی که ما برای زندگی مردم صربستان می‌جنگیم به عنوان دوست ثابت شده‌اند» (Gauttam, singh and kaur, 2020: 326) به طور کلی چین در سال ۲۰۱۲ در بوداپست برای ارتقای روابط تجاری و سرمایه‌گذاری گروه «چین و کشورهای اروپای مرکزی و شرقی»^۱ را راه اندازی کرد.^۲ در آغاز همه‌گیری، چین وارد عمل شد تا ماسک‌ها و تجهیزات حفاظت فردی را به کشورهای اروپایی در میان کمبود شدید عرضه ارائه کنند (Onnis, 2021: 2).

آمریکای لاتین یکی از مهم‌ترین مناطق هدف چین است. با کم‌کاری و ناتوانی آمریکا در ارسال خدمات بهداشتی به موقع به این منطقه برای کنترل کرونا، فضای مناسبی برای تحرک چین در حیات خلوت آمریکا فراهم گردید. در این راستا، تایوان چین را متهم کرده است که این کشور با دیپلماسی واکسن کشورهای دیگر را وسوسه می‌کند. پاراگوئه از جمله ۱۵ کشوری است که تایوان را به رسمیت شناخته است. لذا، تایوان چین را متهم کرده است که این کشور تلاش می‌کند پاراگوئه را به سمت انصراف از به رسمیت شناختن دیپلماتیک در ازای دریافت واکسن‌های کرونا سوق دهد. جوزف وو وزیر خارجه تایوان گفت «دولت چین در گفتن این جمله بسیار فعال بود که اگر دولت پاراگوئه مایل به قطع روابط دیپلماتیک با تایوان باشد، می‌تواند چند میلیون دوز واکسن را از چین دریافت کند». وی گفت «این دوره زمانی است که می‌بینیم دیپلماسی واکسن چین در بسیاری از نقاط جهان، به‌ویژه در آمریکای مرکزی و جنوبی، عضلات خود را خم کرده است» (France24, 07/04/2021). سایر متحدین تایوان همچون پاناما، السالوادور و جمهوری دومینیکن از اهداف دیگر چین برای نفوذ دیپلماتیک از طریق ارسال کمک‌های بهداشتی هستند.

آسیای جنوب شرقی نیز از مناطق دیگر هدف، برای گسترش قدرت نرم چین به شمار می‌رود. چین به لطف تلاش‌هایش در دیپلماسی سلامت، توانسته است از همه‌گیری کووید-۱۹ در جنوب

^۱ . China and Central and Eastern European Countries (China-CEEC

^۲ . این گروه شامل کشورهای آلبانی، بوسنی، بلغارستان، کرواسی، جمهوری چک، استونی، یونان، مجارستان، لتونی، مونتنگرو، مقدونیه شمالی، لهستان، رومانی، صربستان و اسلواکی می‌باشد.

شرق آسیا برای گسترش قدرت نرم خود در این منطقه به ویژه در کشورهایی چون ویتنام، تایلند و میانمار استفاده کند. این تلاش‌ها علاوه بر تأمین منابع حیاتی منطقه مانند ماسک‌های صورت، واکسن‌ها و تجهیزات پزشکی برای مبارزه با ویروس کرونا، نقش رهبری چین را در منطقه تقویت کرده است. انگیزه‌های چین در رابطه با کمک‌های بهداشتی، نه کاملاً نوع دوستانه و نه بدون قید و شرط است. نفوذ فزاینده آن در منطقه می‌تواند برای اهداف استراتژیک دیگری مانند ادعاهای ارضی آن در دریای چین جنوبی و همچنین ترویج طرح کمربند و جاده مورد استفاده قرار گیرد. چین برای اولین بار در ۲۳ مارس ۲۰۲۱ با ارسال یک تیم پزشکی و کیت‌های آزمایش به کامبوج کمک بین‌المللی ارائه کرد. متعاقباً سایر تجهیزات پزشکی، ماسک‌ها و تجهیزات حفاظت فردی را ظرف یک ماه به ویتنام، تایلند، میانمار و لائوس گسترش داد. چنین تلاش‌های ملی و سازمانی در بهبود وجهه چین در منطقه مؤثر بوده است. به عنوان مثال، کامبوج و لائوس بیشترین استقبال را از کمپین‌های دیپلماسی بهداشتی چین داشته‌اند و پس از آن تایلند و میانمار قرار دارند. شرکت‌های چینی نیز همچون بنیاد علی‌بابا، بنیاد جک ما، هواوی و سایر سازمان‌های غیردولتی مانند تیم نجات آسمان آبی کمک‌های مالی قابل توجهی به آسیای جنوب شرقی کردند (The Business Times, 2021).

در کشورهای آفریقایی نیز چین با ارائه کمک‌های پزشکی از دیپلماسی بهداشتی خود به بهترین نحو استفاده کرده است. چین علاوه بر کمک‌های بهداشتی همچون ارسال میلیون‌ها ماسک، کیت آزمایش و هزاران لباس محافظ، دستگاه‌های اکسیژن ساز و ونتیلاتور، همچنین تیم‌های پزشکی خود را به چندین کشور آفریقایی مانند الجزایر، نیجریه، زیمبابوه، جمهوری دموکراتیک کنگو، اتیوپی، بورکینافاسو، سودان، جیبوتی و ساحل عاج فرستاد تا با بیماری همه گیر کوید-۱۹ مبارزه کنند. علاوه بر این، متخصصان پزشکی از بیش از ۳۰ کشور آفریقایی وینارهایی را با هم‌تایان چینی خود در مورد نحوه مدیریت موثر شیوع ویروس کرونا در این قاره برگزار کردند. لینا بن عبدالله از دانشگاه ویک فارست^۱ معتقد است «کوید-۱۹ فرصتی را برای پکن فراهم کرد تا نشان دهد که نه تنها ارائه دهنده کالا بلکه متخصص مدیریت همه‌گیری و سلامت جهانی است». نقش آفرینی چین در دوران اوج کرونا ویروس نشان داد که این کشور به عنوان یک ارائه دهنده برجسته کمک‌های بشردوستانه ظاهر شده است که زمانی در انحصار ایالات متحده بوده است (Gauttam, Singh and Kaur, 2020:325-26).

^۱ . Wake Forest

همکاری‌های بهداشتی چین با کشورهای شورای همکاری خلیج فارس نیز قابل ذکر است. در اوایل این بحران که ویروس کرونا در چین در حال گسترش بود، این کشورها کمک کننده به چین جهت مبارزه با کرونا بودند، اما بعد از موفقیت چین در کنترل این بیماری، این کشورها به دریافت کننده کمک از چین تبدیل شدند. چین از طریق ارتباطات عمومی موثر، کمک‌های سخاوتمندانه، به اشتراک گذاری تخصص و انتقال تجربیات خود در زمینه مقابله با کرونا، دستاوردهای چشمگیری را در کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس به دست آورده است (Fulton, 2020).

به طور کلی، واکسن چینی به دلیل چهار عامل، سرعت، مقیاس، قیمت و شرایط نگهداری ساده‌تر نسبت به واکسن‌هایی چون مدرنا و فایزر (که به دمای شدید زیر صفر نیاز دارند)، از مزیت نسبی برخوردار بود و همین زمینه فراگیری جهانی این واکسن را در کوتاه‌مدت بویژه برای کشورهای جنوب فراهم کرد (Onnis, 2021: 9).

چین حتی با غلبه بر محدودیت‌های فضای عینی در اوج شیوع کرونا تلاش کرد، از طریق ویدئو کنفرانس برای به اشتراک گذاشتن تجربیات و ارائه تخصص در مورد روش‌های آزمایش، ردیابی تماس، اقدامات پیشگیری و کنترل و درمان بالینی، استفاده نماید. هنگامی که فاجعه جهانی بعدی رخ دهد، چین از قبل چابکی و آمادگی خود را برای ایفای نقش تعیین‌کننده در تلاش‌های بشردوستانه نشان داده است (Mulakala, 2020).

۵- تصویر سازی مطلوب از مدیریت بهداشتی داخلی و بین‌المللی

ترمیم شهرت داخلی و بین‌المللی چین در پی مبارزه با ویروس کرونا بدون شک انگیزه اصلی برای پیشبرد تبلیغات و کمک‌های خارجی است (Albert, 2020). شی جین‌پینگ، رهبر چین، در سی‌امین جلسه مطالعاتی دفتر سیاسی کمیته مرکزی حزب کمونیست در می ۲۰۲۱ به مقامات ارشد حزب کمونیست گفت که برای این کشور مهم است که «فروتن و متواضع» باشد و تصویری از یک «چین معتبر، دوست داشتنی و محترم» ارائه دهد. وخامت خالص وجهه جهانی چین را می‌توان یکی از بدترین پیامدهای شیوع ویروس کرونا دانست که در نتیجه منجر به بدتر شدن قابل توجه محیط بین‌المللی آن گردید. نظرسنجی‌های مختلف جهانی که در سال ۲۰۲۰ و اوایل سال ۲۰۲۱ انجام شد، نشان داد که نگرش عمومی جهانی به چین به‌عنوان پیامد مستقیم

¹ . modest and humble

گسترش کووید-۱۹ در جهان به خاطر سوء مدیریت اولیه بحران و روایت تهاجمی به شدت تغییر کرده است (Onnis, 2021:2).

به ویژه، نظرسنجی‌های مرکز تحقیقات پیو نشان داد که تصویر چین به پایین‌ترین حد تاریخی خود رسیده است. بیش از دو سوم مردم در کشورهای مورد بررسی - چهارده نفر. کشورهای عمدتاً غربی و اقتصاد پیشرفته، از جمله استرالیا، کانادا، فرانسه، آلمان، ژاپن، ایتالیا، کره جنوبی، اسپانیا، بریتانیا و ایالات متحده - اعلام کردند که به رئیس‌جمهور چین اعتماد ندارند که در کنترل ویروس کرونا درست عمل کرده باشد (Pew Research Center, 2020).

در آمریکای لاتین، نظرسنجی‌ها نشان داد که در آغاز بحران، لفاظی‌های ضد چینی افزایش یافت، حتی در کشورهای دوست مانند برزیل و ونزوئلا با تقلید از ترامپ، کووید-۱۹ را «ویروس چینی» خواندند. در کشورهایی چون آرژانتین، برزیل و مکزیک که همیشه نظرات مثبت خود را در مورد چین ابراز کرده بودند، به محض رسیدن ویروس کرونا، تظاهرات بیگانه‌هراسی ضد چینی برگزار گردید. در بحبوحه احساسات منفی ضد چینی، پکن استراتژی تغییر درک عمومی از یک کشور "عفونی‌کننده ویروس" به "نجات‌دهنده جهان"^۱ را در پیش گرفت. در مطالعه‌ای که توسط فدراسیون بین‌المللی روزنامه‌نگاران که بین دسامبر ۲۰۲۰ و ژانویه ۲۰۲۱ انجام شد، مشخص گردید که چگونه رسانه‌های دولتی چین با توسل به تاکتیک‌های موفق بین‌المللی سازی رسانه‌ای، به بهبود تصویر پکن در سراسر جهان در طول این همه‌گیری کمک کردند (Onnis, 2021:3).

ارتباطات بین‌المللی که چین در رابطه با همه‌گیری کوید-۱۹ انجام داده است را می‌توان در ۲ بخش توضیح داد: بخش اول به نحوه مدیریت چین در داخل کشور برمی‌گردد و بخش دوم به کمک‌هایی که به دیگر کشورها ارائه می‌دهد، اشاره می‌کند.

در سطح داخلی چینی‌ها با ایفای نقش دولت کارآمد به دنبال تقویت تصویر مدیریت شده مطلوب از خود بودند. در مدیریت داخلی چینی‌ها از ابزار رسانه‌ای برای مدیریت نرم افزاری بحران کرونا بهره بردند. رسانه‌های داخلی مانند شبکه تلویزیونی جهانی چین با آغاز شیوع کرونا در دو بعد به مدیریت افکار عمومی پرداختند. در بعد اول با تمرکز بر طرح‌های امنیت بهداشتی و تشویق مردم به رعایت سیاست‌های قرنطینه دولتی به دنبال مهار بیماری کرونا برآمدند. بعد دوم به

1 . virus infector

2 . world saviour

حمایت از تیم رهبری سیاسی چین در مدیریت بحران کرونا برمی‌گردد. ارائه تصویر نظارتی و راهنما از حزب کمونیست چین و دستورات مقامات بالا همواره در دستور کار رسانه‌های داخلی چین قرار داشته است. رسانه‌های دولتی با اعتماد به نفس اعلام کردند که چگونه رهبری چین توانسته است شیوع بیماری را کنترل کند و به مردم اطمینان دادند که این اپیدمی در نهایت تحت رهبری حزب کمونیست چین پایان خواهد یافت (عباسی خوشکار، ۱۳۹۹: ۱۳۲).

در سطح بین‌المللی دولت چین موفقیت‌های داخلی در مبارزه با همه‌گیری کووید-۱۹ را برجسته کرد و سعی کرد خود را به عنوان یک رهبر جهانی در مبارزه با این همه‌گیری معرفی کند. حتی قبل از اینکه چین بتواند بر شیوع بیماری غلبه کند، روایتی که توسط رسانه‌های چینی ترویج شد به برتری روش چینی برای مبارزه با این بیماری اشاره داشت. البته اقدامات انجام شده توسط دولت چین برای مبارزه با ویروس مستقیماً بخشی از دیپلماسی عمومی آن نبوده است. همه اقدامات انجام شده در درجه اول برای جلوگیری از عفونت‌ها و مرگ و میر بیشتر بود. به محض بهبود اوضاع، به سادگی سعی کرد از این موفقیت‌ها در جهت گسترش نفوذ نرم و درک بهتر موقعیت چین، استفاده کند (Kobierecka and Kobierecki, 2020).

چین همچنین بر این واقعیت تأکید دارد که دیپلماسی عمومی این کشور در گذشته تنها به ارتقاء دارایی‌های فرهنگی آن محدود می‌شد، اما امروزه ایجاد نظم و فرهنگ جهانی جدید با محوریت چین باید به هدف نوین دیپلماسی عمومی تبدیل گردد (Nari 2020: 1). رسانه‌های رسمی چین مانند شین هوا^۱ و چاینا دیلی^۲ مدام بر حسن نیت چین از ارسال کمک‌های بهداشتی تأکید کردند و با تیرهایی مانند «کمک‌های چین با استقبال کشورها روبرو می‌شود»، «با بهبود چین از ضربه کووید-۱۹، چینی‌ها به نجات اروپا شتافتند»، «چین از همان ابتدای شیوع کرونا به ۸۹ کشور جهان کمک ضد ویروس ارائه داد»، تلاش کردند تصویری مسئولیت‌پذیر از این کشور به جامعه بین‌المللی ارائه دهند (Albert, 2020). خلاء رهبری ایالات متحده در مواجهه با همه‌گیری کووید-۱۹ عامل مهمی بوده است که الهام بخش توسعه فعالیت چین در دیپلماسی سلامت بوده است (Nari 2020: 2).

بار سنگین تصویرسازی مطلوب از چین در دوره شیوع کرونا بر عهده سفارتخانه‌های چین در کشورهای مختلف بود. هرچا اوضاع کرونا بحرانی بود، نقش سفارتخانه‌ها نیز پررنگ‌تر بود. به

1 . Xinhua

2 . China Daily

عنوان مثال با گسترش این ویروس در برزیل بنرهای ضد چینی نیز در پایتخت این کشور با مضامین «چین دروغ گفت^۱»، «مردم مردند^۲» و «ویروس چینی» افزایش یافتند. با این وجود، سفارتخانه‌های چین در میان انتقادات و اتهامات فزاینده، تلاش کردند این کشور را در آمریکای لاتین و کارائیب به عنوان یک بازیگر مسئول و حامی همکاری جهانی بویژه در لحظه بحران معرفی کنند. این سفارتخانه‌ها از یک سو با ارائه کمک‌های مالی، فروش تجهیزات حفاظت فردی و واکسن‌ها، انتقال تجارب چین در مبارزه با کرونا و از سوی دیگر با بیانیه‌ها، مصاحبه‌های تلویزیونی، کنفرانس‌های مطبوعاتی، انتشار نظرات سفرا در رسانه‌های محلی و پست‌های توییتری تلاش کردند چهره خیرخواهانه‌ای از چین نزد افکار عمومی بسازند و از این کشور در برابر اتهامات مخرب دفاع کنند (Myers, 2021: 5).

۶- جاده ابریشم سلامت^۳؛ تلاش برای مدیریت سلامت جهانی

اصطلاح "جاده ابریشم سلامت" برای اولین بار در چارچوب یک سند در اکتبر ۲۰۱۵ توسط کمیسیون ملی بهداشت چین، به عنوان پاسخی به الزامات دولت مرکزی برای مشارکت در اجرای ابتکار یک کمربند یک جاده تصویب شد. هدف از آن پیشگیری و کنترل بیماری‌های مشترک، ارائه تجهیزات حفاظت فردی، تجهیزات پزشکی، و کمک‌های پزشکی اضطراری به کشورهایی است که در مسیر یک کمربند یک جاده قرار دارند. در سال ۲۰۱۷ نیز چین برای توسعه جاده ابریشم سلامت تفاهم‌نامه‌ای با سازمان جهانی بهداشت امضا کرد که از آن می‌توان به مهمترین تفاهم‌نامه همکاری جهانی در زمینه سلامت نام برد که نقش چین را در حاکمیت بهداشت جهانی ارتقا داد. بعد از اینکه چین توانست انتقال داخلی کووید-۱۹ را کاهش دهد و خود را برنده مبارزه با این همه‌گیری معرفی کند، جاده ابریشم سلامت «فضای همکاری جدیدی را برای ابتکار یک کمربند یک جاده باز کرد» (Huang 2021)

در اوایل همه‌گیری کووید-۱۹، چین طرح‌های نیمه‌خواهانه را برای جاده ابریشم بهداشتی احیا کرد که چشم‌انداز پکن در مورد حکمرانی بهداشت جهانی را گسترش می‌دهد. از آن زمان، چین به طور مداوم در چارچوب دیپلماسی بهداشتی و ارائه کمک‌های پزشکی، از جاده ابریشم

1 . China Lied

2 . People Died

3 . Health Silk Road (HSR)

سلامت استفاده می‌کند. همچنین، چین برنامه‌ای از «دیپلماسی واکسن» را آغاز کرد و با نگاه استراتژیک واکسن‌ها را به حداقل چهل و نه کشور اهدا کرد - که همه آن‌ها به جز یکی از شرکت کنندگان در طرح کمربند و جاده هستند - و قراردادهای تجاری با بیست و هشت کشور دیگر امضا نمود. تا مارس ۲۰۲۱، یک سوم کشورهایی که توسط بانک جهانی به عنوان "کم درآمد" طبقه بندی شده بودند، حداقل از یک واکسن چینی استفاده می‌کردند. یانژوونگ هوانگ معتقد است که چین از طریق تولید و توزیع واکسن‌های خود، قدرت نرم خود را در قالب «حیثیت و حسن نیت» افزایش داده است (Hillman and Tippett, 2021).

در همه‌گیری کوید-۱۹، چین پس از عدم آمادگی ایالات متحده و کشورهای اروپایی برای رسیدگی جهانی به شیوع ویروس، تلاش کرد تا به عنوان پاسخگوی اصلی جهانی، از ابتکار جاده ابریشم سلامت به شیوه‌های مختلف استفاده می‌کند. در این راستا، این کشور سعی کرد مناقشه پیرامون "محل مبدا" برای شیوع ویروس کرونا را برطرف کند و توجه جهانی را به کمک‌ها و خدمات مربوط به سلامت منحرف نماید. به عنوان مثال، بنیاد جک ما^۱ چین میلیونها ماسک، هزاران وسیله محافظ و کیت آزمایش به کشورهایی مانند افغانستان، بنگلادش، کامبوج، مالدیو، لائوس و دیگر کشورها ارائه کرده است. کشورهای دریافت کننده تجهیزات پزشکی چین همسایگان نزدیک این کشور و یا اعضای پروژه کمربند و جاده هستند (Pandit, 2020). جای تعجب نیست که ۹ کشور از ۱۰ کشور بزرگ دریافت کننده دوزهای اهدایی واکسن چین، کشورهای شرکت کننده در طرح جاده ابریشم سلامت بودند (Liu and et al, 2022:3).

به طور کلی چین همه ابزارهای ممکن را به خدمت گرفته است تا چالش جهانی کوید-۱۹ را به فرصتی برای افزایش نفوذ ژئوپلیتیکی خود در جهان تبدیل نماید. دیپلماسی بهداشتی چین زمانی جدی تر مطرح شد که آمریکا با توجه به درگیری داخلی در رابطه با ویروس کرونا، قادر به بر عهده گرفتن مسئولیت جهانی در مبارزه علیه این ویروس نبوده است. لذا فرصت بی نظیری در اختیار چین قرار گرفت تا با بهره‌گیری از توانمندی‌های بهداشتی خود، حاکمیت خود را در عرصه بهداشت و سلامت جهانی ارتقا داده و نفوذ و وجهه بین‌المللی خود را افزایش دهد.

¹. Jack Ma Foundation

نتیجه‌گیری

در سال‌های اخیر چین سرمایه‌گذاری‌های زیادی را در توسعه قدرت نرم خود انجام داده است. از نظر چینی‌ها در سیاست بین‌المللی که جوهره آن را قدرت سخت تشکیل می‌دهد و بدبینی و سوء ظن کشورها نسبت به یکدیگر، به جزء لاینفک آن تبدیل شده است، توسعه قدرت نرم در سطح جهانی بیش از سایر ابعاد قدرت، می‌تواند زمینه نفوذ نرم در کشورهای دیگر را به وجود آورد. لذا چینی‌ها تلاش‌های زیادی می‌کنند تا برای خنثی‌سازی هجمه‌های تبلیغاتی ایالات متحده علیه این کشور، از هر ابزار ممکن و با استفاده فضای مجازی و رسانه‌ای، یک چهره مطلوب و خیرخواهانه از خود به نمایش بگذارند. در این راستا گسترش ویروس کرونا این فرصت را برای چین به ارمغان آورد تا در خلأ هژمونیک امریکا برای مقابله با این چالش جهانی، رهبری مبارزه با کرونا را از طریق ساخت صدها میلیون واکسن و تجهیزات پزشکی مرتبط و اهدای آن به کشورهای نابرخوردار بر عهده بگیرند و فضای خصم‌آلود جهانی علیه این کشور را که به منشأ ویروس کرونا شهرت یافته بود، تلطیف نمایند.

درواقع، همه‌گیری کوید-۱۹ فرصت ژئوپلیتیکی بی‌نظیری برای چین جهت ارتقای وجه و افزایش نفوذ جهانی این کشور فراهم کرد تا با معرفی خود به عنوان یک کشور موفق و مسئول در مبارزه علیه همه‌گیری‌ها، به برندسازی کشورش کمک کند. لذا، جای تعجب نیست که تردیدهای زیادی بویژه از سوی کشورهای غربی در انگیزه‌های چین در استفاده از دیپلماسی بهداشتی وجود داشته باشد. این سوال وجود دارد که آیا چین امنیت زیستی جهانی را بخشی از امنیت ملی خود تعریف کرده است و دیپلماسی بهداشتی این کشور بخش ضروری از همکاری بین‌المللی برای تحقق امنیت زیستی است یا اینکه دیپلماسی بهداشتی چین بخشی از استراتژی بزرگ این کشور برای تبدیل بحران بهداشتی موجود به یک فرصت ژئوپلیتیکی و تحقق سلطه و جاه‌طلبی‌های جهانی در برابر ایالات متحده و سایر قدرت‌های بزرگ است.

منابع

- الوند، مرضیه السادات و عسگرخانی، ابومحمد (۱۳۹۳). کار ویژه‌های قدرت نرم در سیاست خارجی چین، پژوهش‌نامه ایرانی سیاست بین‌الملل، ۳(۱).
- امیدی، علی و مرادی‌فر، سعیده (۱۴۰۰). روایت راهبردی دیپلماسی دیجیتال آمریکا علیه چین در پاندمی کرونا، سیاست، ۵۱(۲).
- جعفری، علی اکبر و جانباز، دیان (۱۳۹۴). قدرت نرم و جایگاه چین در نظام جهانی، سیاست جهانی، ۴(۴).
- حسینی، محمد جواد (۱۳۹۷). مولفه‌های قدرت نرم چین در آفریقا، رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، ۱۰(۲).
- دانش نیا، فرهاد (۱۳۹۲). قبض و بسط مفهوم قدرت در سامان فکری جوزف نای، جستارهای سیاسی معاصر، ۴(۳).
- رفیع، حسین و قربی، سید محمد جواد (۱۳۹۰). بازخوانی قدرت نرم؛ مطالعه موردی عملیات روانی، مطالعات سیاسی، ۳(۱۲).
- سلیمانی، فاطمه (۱۳۹۸). کاربست قدرت نرم در سیاست خارجی جمهوری خلق چین، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل: ۱۶۸۷۴، بهمن ماه.
- عالیشاهی، عبدالرضا، مسعودنیا، حسین و فروزان، یونس (۱۳۹۹). تجزیه و تحلیل بحران کرونا در ایالات متحده با تأکید بر شخصیت نارسبستی دونالد ترامپ، ریشه‌ها و پیامدها، پژوهش‌های راهبردی سیاست، ۹(۳۳).
- عباسی خوشکار، امیر (۱۳۹۹). گسترش جهانی ویروس کرونا و مدیریت قدرت نرم؛ بررسی موردی مدیریت چینی قدرت نرم، مطالعات قدرت نرم، ۹(۲).
- عزیزی، حمیدرضا (۱۳۹۳). قدرت نرم چین در منطقه آسیای مرکزی: رویکردها، ابزارها و اهداف، آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۸۸.
- نریمانی، گلنار، اخوان کاظمی، مسعود و صادقی، سید شمس‌الدین (۱۳۹۷). تحلیلی بر راهبردها و ابزارهای تحکیم و گسترش قدرت نرم چین، مطالعات روابط بین‌الملل، ۱۱(۴۳).
- Albert, Eleanor (2020), "How a Pandemic Drew China and Serbia Closer", the Diplomat, Mar 27, available at: <https://thediplomat.com/2020/03/how-a-pandemic-drew-china-and-serbia-closer/>

- Bourne P. (1978). "A Partnership for International Health Care", Public Health Reports, 39(2).
- Fidler, David P. (2001), "The globalization of public health: the first 100 years of international health diplomacy", Bulletin of the World Health Organization, 79, (9).
- France 24 (2021), "Taiwan accuses Beijing of luring Paraguay with 'vaccine diplomacy'", Apr 7, available at: <https://www.france24.com/en/live-news/20210407-taiwan-accuses-beijing-of-luring-paraguay-with-vaccine-diplomacy>
- Fulton, Jonathan (2020), "China's soft power during the coronavirus is winning over the Gulf states", Apr 16, Atlantic Council, available at: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/chinas-soft-power-during-the-coronavirus-is-winning-over-the-gulf-states/>
- Gauttam, Priya, Singh, Bawa and Jaspal Kaur (2020), "COVID-19 and Chinese Global Health Diplomacy: Geopolitical Opportunity for China's Hegemony?", *Millennial Asia*, 11(3), DOI:10.1177/0976399620959771
- Glenn, John (2020), "COVID-19 Brief: Impact on China's Global Influence", U.S.Global leadership Coalition, Dec 9, <https://www.usglc.org/coronavirus/china/>
- Hanes, Nicolae and Adriana Andrei (2015), "Culture As Soft Power In International Relations", International Conference Knowledge-Based Organization, XXI(1), available at: https://www.researchgate.net/publication/284812827_Culture_As_Soft_Power_In_International_Relations
- Hunter, Anita and et al. (2013). "Global Health Diplomacy: An Integrative Review of the Literature and Implications for Nursing," Nursing Outlook, 61(2).
- Hillman, Jennifer A and Alex Tippett (2021), "A Robust U.S. Response to China's Health Diplomacy Will Reap Domestic and Global Benefits", think Global health <https://www.thinkglobalhealth.org/article/robust-us-response-chinas-health-diplomacy-will-reap-domestic-and-global-benefits>
- Huang Yanzhong (2021), "The Health Silk Road: How China Adapts the Belt and Road Initiative to the COVID-19 Pandemic", American Public Health Association (APHA), Nov.25, available at: <https://ajph.aphapublications.org/doi/10.2105/AJPH.2021.306647>.
- Kickbusch, Ilona and et.al. (2021). A Guide to Global Health Diplomacy, Geneva: Global Health Centre, Available at: <https://www.graduateinstitute.ch/sites/internet/files/2021-02/GHC-Guide.pdf>

- Kobierecka, Anna, Michał Marcin Kobierecki(2021), "Coronavirus diplomacy: Chinese medical assistance and its diplomatic implications", *International Politics*, 58(6), <https://doi.org/10.1057/s41311-020-00273-1>
- Lee, Seow Ting (2021), "Vaccine diplomacy: nation branding and China's COVID-19 soft power play", *Place Branding and Public Diplomacy*, July 6, <https://doi.org/10.1057/s41254-021-00224-4>
- LEE, K., Smith R. (2011), "Global health diplomacy: A conceptual review," *Global Health Governance*, 5(1).
- Leigh, Michael (2021), "Vaccine diplomacy: soft power lessons from China and Russia?", *Bruegel*, Apr 27, available at: <https://www.bruegel.org/blog-post/vaccine-diplomacy-soft-power-lessons-china-and-russia>
- Liu Liangtao, Huang, Yongli and Jiyong Jin (2022), "China's Vaccine Diplomacy and Its Implications for Global Health Governance", *Healthcare*, 10, 1276, <https://doi.org/10.3390/healthcare10071276>
- Mulakala, Anthea (2020), "Covid-19 and China's Soft-Power Ambitions", *Asia Foundation*, April 29, available at: <https://asiafoundation.org/2020/04/29/covid-19-and-chinas-soft-power-ambitions>
- Myers, Margaret (2021), "China's COVID-19 Diplomacy in Latin America and the Caribbean: Motivations and Methods", *FIU Digital Commons*, available at: https://digitalcommons.fiu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1039&context=jgi_research
- Nari, Pyo (2020), "China's "Health Diplomacy" in Times of COVID-19: From Mask to Vaccine", *IFANS FOCUS*, Institute Of Foreign Affairs and National Security, December.
- Nye, Joseph S. (1990), "Soft Power", *Foreign Policy*, 80(1), doi: 10.2307/1148580
- Nye, Joseph S. (2008), "Public Diplomacy and Soft Power", *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, Vol.616, No.1, doi: 10.1177/0002716207311699
- Onnis, Barbara (2021), "China's global image" *Global Governance Programme*, EU-Asia project, No. 2021/57, November, available at: <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/73132/QM-AX-21-057-EN-N.pdf?sequence=1>
- Pandit, Priyanka (2020), "COVID-19 and Global Health Diplomacy: A Strategic Opportunity for China", *Indian Council of World Affairs*, Apr 24, available at: https://www.icwa.in/show_content.php?lang=1&level=3&ls_id=4737&lid=3547

- Pew Research Center (2020), "Unfavorable Views of China Reach Historic Highs in Many Countries", Oct 6, available at: <https://www.pewresearch.org/global/2020/10/06/unfavorable-views-of-china-reach-historic-highs-in-many-countries/>
- Reuters (2021), "Vaccine nationalism puts world on brink of 'catastrophic moral failure'- WHO chief", Jan 18, available at: <https://www.reuters.com/business/healthcare-pharmaceuticals/vaccine-nationalism-puts-world-brink-catastrophic-moral-failure-who-chief-2021-01-18>
- The Business Times (2021), "China capitalising on Covid-19 pandemic to expand soft power in the region: report", May 14, available at: <https://www.businesstimes.com.sg/asean-business/china-capitalising-on-covid-19-pandemic-to-expand-soft-power-in-the-region-report>
- The Economist (2019), "China's \$10bn annual spending on soft power has bought little of it", May 24, available at: <https://www.economist.com/graphic-detail/2019/05/24/chinas-10bn-annual-spending-on-soft-power-has-bought-little-of-it>
- Vannarith, Chheang (2021), "Fighting COVID-19: China's soft power opportunities in mainland Southeast Asia", Asialink, the University of Melbourne, My 27, <https://asialink.unimelb.edu.au/insights/fighting-covid-19-chinas-soft-power-opportunities-in-mainland-southeast-asia>